

Ábrám Zoltán

HARMINC ÉVE ALAKULT A COMMUNITAS KÖR

Harminc évvel ezelőtt, a diktatúra legsötétebb éveiben jött létre Marosvásárhelyen az orvostanhallgatók Communitas köre. Megalakulásának tizedik évfordulóján a köri tevékenységet bemutató kiadvány, emlékkönyv jelent meg. Három évtized távlatában a megalakulás körülményeit és a működés hátterét vizsgáljuk, igyekezvén megválaszolni a kérdést: az állambiztonsági szervek hogyan túrték meg a fennmaradását?

A COMMUNITAS KÖR MEGALAKULÁSA

Ha tájainkon valaki kiejti a Communitas szót, akkor ő maga és más is bizonyára a kilencvenes évek végén létrejött Communitas Alapítványra gondol, amely részben az erdélyi magyarság „pénzosztója”. A közvélemény előtt ez ismert, hiszen különböző rendezvényekkel kapcsolatosan és a sajtóban is gyakori az utalás arra, hogy „támogatta a Communitas Alapítvány”. Mára a Communitas név egészen közismert, sokat hangoztatott lett az erdélyi magyarság körében. De az eredeti Communitas egészen más. Igaz, létrejöttékor nem védettük le a nevét, ilyesmi meg sem fordult, meg sem fordulhatott a gondolatainkban.

Az egykori irodalmi jellegű önképzőkör, a Communitas kör megalakulásának a körülményeit az emlékfüzet rögzítette: „1986. november 6-án a *Gînduri Studentești* diákfolyóirat gyűlésén megszületett a javaslat: létesítsünk irodalmi jellegű önképzőkört, melynek célja és feltétlen haszna az egyetemisták általános műveltségi színvonalának az emelése. Hosszas tanácskozás után az alábbiakban állapotunk meg: 1. A diáklap égisse alatt megalakul az irodalmi kör, amely kéthetente tart összejevetelt a fiúbentlakás tanulószobájában vagy a szerkesztőségben. 2. A kör összejevetelein a hazai értelmiség ismert képviselői köréből meghívott vendégek vesznek részt, akik előre megadott témáról értekeznek. 3. A részvevő diákok tehetségük szerint igyekeznek felké-

szülni a köri találkozókra, hogy kérdéseket, megjegyzéseket, sajátos gondokat vethessenek fel. 4. Az irodalmi kör alapot nyújt mindazoknak, akik a diáklap szerkesztésében részt vállalnának.” A dokumentum alján három név szerepel jól olvashatóan, még a keresztnév is kiírva: Ábrám Zoltán, Pávai Zoltán, Seres-Sturm Róbert.

Mindhárman egyetemisták voltunk, cselekedni vágyó, ám naiv fiatalok. Dávidok Góliáttal szemben, akit akkoriban Romániában úgy neveztek, hogy Szekuritáté. Leginkább „mi vittük vásárra a bőrünket”, a *Communitas* kör hivatalos alapítói és működtetői, de vállalásunkban mások is mellettünk álltak, vagy legalábbis „szorítottak nekünk”. Jelképes köszönet érte.

Érdeemes és szükségszerű az előzményekről, a háttérrelről szólni. Bár akkoriban nem igazán tudatosult bennünk, megfelelő „előkészítés” és háttország nélkül harminc év távlatában aligha mondhatnánk el, hogy a megalakuláskor rögzített tervek maradéktalanul megvalósultak. Az első két pont teljes mértékben, a másik kettő látszólag hézagosan. Nyilván, viharos vitákra mi nem számítottunk, esetleg őszinte megnyilvánulásokra vagy éppenséggel provokatív hozzászólásokra, kérdésekre. (Ma is jól emlékszem, hogy egy nálam fiatalabb orvostanhallgató teljes mértékben provokatív szerepkörben tetszelgett, de az előadókban mindig akadt elég bölcsesség szelíden kezelni a megnyilvánulásait. Az illető érvényesülési vágya szabad teret kapott a rendszerváltás után is: jól menő üzletember vált belőle Magyarországon.) Ellenben átláthatóságra törekedtünk, ami védő pajzsunk lehetett akkor, ha az állambiztonság bármiféle szervezkedés vádjával megvádol. Sőt, minden találkozáson jelenlétet vezettünk, mi magunk írtuk alá először, olvashatóan kiírva a vezetéknevet és a keresztnévet egyaránt. Akadtak olyanok, akik nem merték kézjegyükkel ellátni, de így is összegyűlt találkozóként átlagosan harminc-negyven aláírás az 50-60 résztvevő részéről. Igazolandó az egyéni vagy csoportos szervezkedésnél nehezebben legyőzhető „kollektív bűnösséget”.

A GÎNDURI STUDENTEȘTI DIÁKLAP

Ami a negyedik pontot illeti: harmadéves koromban hivatalosan a *Gînduri Studentești* diáklap szerkesztője és fotósa lettem. A 3/1985-ös lapszám tanúsága szerint az alábbiak munkálkodtak a megjelentetés körül: Andrei Cristian főszerkesztő, Pușcașiu Lucian főszerkesztő-he-

lyettes, Szabó József felelős szerkesztő, Andrei Cristina, Bunea Corina, Bodescu Virginia, Ábrám Zoltán, Dinu Angela, Ion Daniela, Zamfir Corina, fényképek: Ábrám Zoltán, grafika: Andrei Cristian. Arról fogalmam sincs, hogyan állt össze a fenti csapat, de egy dolgot kijelenthetek: akadtak köztünk úgyszerető emberek, akiknek a hozzáértésére és a munkájára volt szükség (a lap megjelentetésével ugyanis igazolni kellett az emberi jogok diadalát az orvosegyetemen is), továbbá olyanok is, akikre a rendszernek volt szüksége bizonyos előnyök kecsegtetése és biztosítása árán. Az előbbieik közé tartozott a főszerkesztő-grafikus, akiről velem együtt jelentett egy Radu fedőnevű személy. Radu akár Szabó Józsi, román tagozatra járó segesvári kollégánk is lehetett volna, de a jelentés arra utal, hogy nem ő volt. Amúgy nem emlékszem, hogy volt-e nézeteltérésünk valaha, sőt Józsi figyelt fel rám és karolt fel mint a magyar oldal megjelentetésének a felelőse. Ugyanis már az előző két lapszámomban közöltem verset, illetve egy beszélgetést Salat Csaba nagyobb éves orvostanhallgatóval, az akkoriban még működő „Gyere te is - Vino și tu” turistakör vezetőjével.

Amúgy megvallom, hogy a szerkesztőségi tagok közül egyeseket nem is ismertem, szerkesztőségi gyűlésre nem emlékszem, a magyar nyelvű anyagokat csak leadtuk a szerkesztőségben, és sorsukra vártunk. A cenzúra természetesen működött, de mint bármely emberi tevékenység – korántsem tökéletesen. Így történt meg az, hogy az Illyés Kingával készült interjúm megjelentetését letiltották, mivel időközben a színésznő *Hantafű* című darabját néhány előadás után bemutathatatlannak minősítették. Úgy tűnt, hogy még a színpadon életre keltett bohóc gondolatai is veszélyt hordoznak az akkoriban megdönthetetlennek tűnő rendszer számára. Ekkor az interjúban elhangzó gondolatokat összevágtam, a kérdéseket kihagytam, az írásnak *Monológ* címet adtam, és az azonosítás kedvéért a szöveg közé betettem a Kis herceg fényképét (a művésznő azelőtt nagy sikerrel játszott Saint-Exupéry művét). Az immár álcázott interjú a következő lapszámomban megjelent, eredeti üzeneteit megtartva, olyan szövegrészekkel, hogy: „Odakinn csend és sötétség honol, idebenn erős fények lázonganak”; „Máskülönben minden színész megcsinálhatná a maga bohócát”; „Az én kicsi balekom rettentően szerencsétlen. Dührohamot kap, mert átejtik. Teljesen elgyávul, nincs véleménye – egy csomó negatívumot hordoz. Aztán az úszóleckénél ráébred arra, hogy ezen túl egyenes gerinccel

kell élnie. Csakis így találhat önmagára”; „Ma este nem lesz előadásom. Milyen furcsa!”; „Itt állok hát, másként nem tehetek!”.

Sajátos erdélyi magyar sors. Ezt vállaltuk fel Dávidokként a hatalmas Góliát ellen. Illyés Kinga is, én is. Más-más utakat járva, amelyek helyenként keresztezték egymást.

KEZDETEK, SZERVEZÉS, VISSZAEMLEKEZÉSEK

A diáklap megjelentetése körüli teendők kapcsán (írások, fényképek biztosítása) leginkább a főszerkesztővel tartottam a kapcsolatot. Rendes fiú volt, gondolkodó művészember. Nagy szerepet játszott abban, hogy a Communitas körnek hivatalos alapot és háttérrel találtunk. A már említett november 6-i diákfolyóirati gyűlés voltaképpen az ő meggyőzését követő megbeszélés volt néhány személy részvételével. Az már más kérdés, hogy román nyelven csupán egyetlen találkozóra került sor, a meghívott személyére nem emlékszem, de a témára igen: Mircea Eliade munkássága. Magyar nyelven viszont több mint három éven át kéthetente egymást követték a találkozók. Igényeinkből fakadtak. Sohasem intettek be, hogy vége! A bentlakó Pávai Zoli szobatársai segítségével biztosította az együttléthez szükséges szervezési háttérrel, amihez a szobájuk, valamint az akkoriban divatos megfelelő méretű tanulóterem kellett. A tervezett meghívottak és előadástémák jegyzékét, a programot közösen állítottuk össze, és alapító-szervező társaimmal együtt leosztottuk az egyes találkozókkal kapcsolatos teendőket, valamint az általános feladatokat.

Robira hárult a lista átadása az édesapjának, aki az egyetem pártvezetőségének tagjaként a pártbüro előtt jóváhagyta azt, és – az amúgy teljesen eltérő nézeteket valló fia érintettsége miatt is – igyekezett védőszárnyai alá venni bennünket. Seres-Sturm Lajos (a címeiket az egész írásban mellőzöm) így vallott az emlékkönyvben: „A Communitas a város egyetlen irodalmi köre maradt, amelynek az engedélyezése nem ütközött nehézségbe. Az egyetem akkori pártszervei nem gördítettek akadályt a kör működésébe. Tudomásul vették, az egyetemi élet belső ügyeként kezelték.”

Valóban, látszólag zavartalanul működhattunk, de ehhez még egy érintett személy hozzáállása szükségeltetett. Péter Mihály volt akkoriban a fiúbentlakás felelőse, azaz a 3-as számú diáktotthon nevelési igazgatója. Vele még a megalakulás előtt személyesen egyeztettem

elképzeléseinket. Amúgy korábban is felkarolta azon szándékomat, hogy jöjjön létre fotólabor a fiúbentlakásban, ehhez üres szoba is adatott volna, de végül elálltam szándékomtól. Őt idézem: „A találkozókön gyakran olyanok is részt vettek, akik nem voltak egyetemi hallgatók, ami csak fokozta a bizalmatlanságot a Communitas kör iránt. Megindultak a feljelentések, és behívtak meghallgatásra. Megnyugtattam az aggodalmaskodókat. Zajlott tovább a bentlakási élet, és a Communitas kör eredményesen működött, kialakult a résztvevők törzsgárdája. Jellemző azoknak az éveknek a hangulatára, hogy több diák, akiket megkérdeztem, hogy miért nem jönnek el a kör előadásaira, őszintén bevallotta, hogy fél, hiszen mindig jelenléti ívet köröznek, s mit lehet tudni, mikor s ki veszi majd elő azokat. Az egyik előadás után a tanszéken keresett meg »Communitas-ügyben« az egyetemért felelős biztonsági tiszt, és részletesen érdeklődött a kör tevékenysége iránt. Sikerült megnyugtatom, mert nem kezelte rosszindulatúan az ügyet, de ezúttal úgy tűnt, hogy komolyabb feljelentésről lehetett szó. Azzal váltunk el, hogy a kör működését nem szüntetik meg, amennyiben vállalom a felelősséget azért, hogy ott állam- és nemzetellenes szó nem hangzik el, és nyilván ezután részt veszek minden összejövetelen. Ezt bátran és aggodalom nélkül vállaltam, mert tudtam, hogy ilyesmi fel sem merülhet, hiszen egymástól is féltünk, de különben sem ez volt a kör célja.”

„Visszaemlékszem, hogy sokszor állt a hallgatóság egy része elegendő szék hiányában. Nagy volt az érdeklődés, pedig kockázatosnak tűnt részt venni az összejöveteleken. Nem lehetett tudni, ki kit figyel, nem hívat-e egy elvtárs másnap” – idézem az egyik rendszeres résztvevő, Mester Ildikó szavait. Megköszönöm a bátraknak, hogy eljöttek, és külön azoknak, akik kiálltak a kör szellemisége mellett, akik „megnyugtatták az elvtársakat”. Még a párt és a szeku korifeusainak is megköszönöm, hogy engedékenyeknek bizonyultak, hagyták működni a kört és szabadon lélegezni annak szervezőit.

Az előzményeknél meg kell említenem még azt, hogy a Communitas körnek volt egy nulladik, előkészítő évfolyama is. Egy évvel korábban ugyanis mindenféle hírverés nélkül létrehoztunk egy 7-8 tagú csoportot, és néhány alkalommal Madaras Péternél találkoztunk, tematikus műveltségi beszélgetéseket folytattunk görög, római, sőt Európán kívüli kultúrákról is. Jól emlékszem, rám hárult a saját magam által

választott szerep, hogy az azték kultúrát ismertessem, aminek az adott időszerűséget, hogy 1986-ban Mexikó adott otthont a foci világbajnokságnak.

EMLÉKFÜZET, PIROS-FEHÉR-ZÖLD KOMBINÁCIÓK

Amint e cikk megírásakor előveszem a fiókom mélyén féltve őrzött emlékfüzetet, és belelapozok, szinte előnt a hideg verejték. A nyolcvanas években használt keménykötésű fekete borítójú egyetemista füzet (ismertebb nevén: caiet studentesc) első oldala már megért volna annak idején egy jókora fenyítést, verést, sittre helyezést. A fehér vonalas lapon ugyanis zöld kariókéval írtam: *Communitas kör*, késsel: *a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet diákjainak*, pirossal pedig: *irodalmi köre*. Sőt, a kör két „tanévét” elvlasztandó, külön fehér oldalon piros (1987/1988 II. évfolyam) és zöld (*Communitas kör*) betűk, saját kezem letagadhatatlan művei. Talán enyhítő körülmény, hogy ezt a hibát még egyszer nem követtem el.

Most arra gondolok, hogy tanítónó feleségem egyszer hatalmas szidást kapott az igazgatójától, mert a gyermekek énekkésztségének fejlesztésére elkészített nótafáján a tucatnyi szín között piros, fehér és zöld szalag is előfordult. (Feleségemet csak a *Communitas* működésének a második évében ismertem meg.) No meg arra, hogy akkoriban kerülni kellett a piros és a fehér virágok kombinációját, a levelek amúgy megváltoztathatatlan zöld színével társítva.

Bizonyára besárgult volna a szekus tiszt, ha valaha is kézbe veszi a *Communitas kör* emlékfüzetét. És végiglapozása közben egyre növekvő düh lett volna úrrá rajta, mert minden meghívottunk előadascímét zölddel, annak időpontját pirossal, tartalmát pedig késsel vezettem be, nem minden esetben „ártatlan” fényképek témához választott társaságában. Például: régi Székelyvásárhely, szárhegyi Lázár-kastély, marosvécsi Kemény-kastély, nagyenyedi diákok emlékműve, vagy éppen egy úrasztalai fotó az alábbi képaláírással: Bensőséges templomi hangulat. Önmagában egyik fotó sem volt irredenta a felsoroltak közül, de azért korántsem a párt irányvonalát támasztotta alá. Ráadásul az egyik köri előadás (Bogáthy Zoltán: *Az emberi kapcsolatok pszichológiája*, 1987. május 25.) beszámolójához egy rácsos kórházi ágyban fekvő kislány fényképét mellékeltem, jól kivehető környezetében. Ugyanazon a marosvásárhelyi gyermekklinikán fényképeztem, ahol gyakorlatozni

járó csoporttársaimról, a beutaltak és a személyzet némelyikéről készített emlékfotóim miatt „megrovásban részesített” később Pocan őrnagy, egyetemi főszekusunk.

Ha a fentiek mégsem elég meggyőzőek, érdemes lett volna a magyarul is értő, akár magyar származású állambiztonságiaknak az emlékfüzet tartalmát is át tanulmányozniuk. Bár a rendszer megdöntésére sem mi, sem támogatóink, meghívottaink, diáktársaink nem törekedtünk, néhány kérdést azért mégiscsak feltehettek volna esetleges kétértelmű tartalmakról. Például: „A könyvek a korok néma tanítványai és beszédes mesterei, akik jó társaink a lámpafényben és az értelem világosságában: végigkísérnek minket, küzdő embereket, és a mi sorsunkat osztják” (Mészáros József); „Ne kérdezzétek, miért hallgatunk. A hátország mi vagyunk. Kenyeret és szavakat küldünk előre” (Markó Béla); „Minden tél után az örök körben tavasz következik” (Kozma Béla); „Valahányszor enyhül a fagy, s a kiszáradt tundra fölött megjelennek a pillangók, tudják a csukcsok, hogy gondolatok azok, az elpusztított Jó elpusztíthatatlan szellemének színpompás hordozói. Ezért várják őket sóvárogva a nehéz, gonosz tél után” (Nemess László); „Valamely város szellemét akkor érthetjük meg igazán, ha közelebbi ösmeretségbe kerülünk történeteivel” (Spielmann Mihály). A *Communitas* kör első öt meghívottjának egy-egy gondolatát idéztem.

EMLÉKKÖNYV, MEGHÍVOTTAK

Az eredeti *Communitas*-emlékfüzet összesen harmincnyolc találkozó krónikája 1986 novembere és 1989 májusa között. Művelődéstörténeti jelentőségét alátámasztja, hogy a meghívottak gondolatait, némely esetben verseit, novelláit tartalmazza, és általuk ismert személyiségek egykori vallomásai elevenednek meg. „Egy válságos korban létrehozott és folyamatosan működtetett egyetemista csoportosulásnak állít emléket, szellemi kisugárzása messze túlhaladja a maga határait” – olvasható a marosvásárhelyi orvostanhallgatók *Communitas* körének tizedik születésnapjára készült emlékkönyv előszavában. Az emlékkönyv az emlékfüzet anyagán kívül néhány egykori előadó és résztvevő visszaemlékezését, valamint újságcikkeket is tartalmaz, és röviden beszámol az 1990 novemberét követő újjáalakulás összesen tizennégy találkozásáról. Ha figyelembe vesszük, hogy 1989 őszén is sor került

négy előadásra, akkor összesen 56 értelmiségi találkozó volt megszervezve a *Communitas* kör égisze alatt. (*Communitas Emlékkönyv 1986–1996*. Szerkesztette: Ábrám Zoltán. Kiadja a Marosvásárhelyi Magyar Diákszövetség, 1996).

Az alakulásakor még el nem nevezett kör első, „történelmi” találkozója a szerkesztőség szűknek bizonyuló szobájában került sor 1986. november 24-én. Legelső meghívottunk, Mészáros József *Könyv és ember* címmel értekezett, majd válaszolt a kérdésekre. Egyébként ő a névadó, mivel két héttel később is megtisztelte körünket, és az alábbi szövegű cédulával oldotta meg névadó dilemmánkat: „A kör nevének javasolnám: *Kommunitas* – kis közösség, társaság –, gondolom, ez mindkét nyelven megfelelne!” Egyöntetűen elfogadtuk, és tapintatból *Communitas*nak írtuk.

Az egykori meghívottak közül egyre többen nincsenek az élők sorában. Méltósággal emlékezünk rájuk. És minden 1989 előtti meghívottnak, előadónak jelképesen megköszönjük, hogy erdélyi magyar értelmiségi felelősségük birtokában eleget tettek az egykori marosvásárhelyi orvostanhallgatók lelkes meghívásának. Név szerint említve mindnyájukat, akik előadásuk, jelenlétük által a *Communitas* vendégeinek a nagy családját alkotják: Mészáros József, Markó Béla, Kozma Béla, Nemess László, Spielmann Mihály, Béres András, Balogh András és Józsa T. István, Dósa Jenő, Oláh Tibor, Jakabffy Tamás, Bogáthy Zoltán, Éltes József, Tonk Sándor, Dóczy Tamás, Lázár László (Lazics), Csíky Boldizsár, Marosi Ildikó és Illyés Kinga, Györffi Kálmán, Gergely Géza, Marosi Barna, Szépréti Lilla és Molnár Dénes, Rostás Zoltán, Székely János, Tófalvi Zoltán együtt Barabás Lászlóval és Bálint Zsigmonddal, Ander Zoltán, Lászlóffy Aladár, Chereji Peris Teréz, Dávid Gyula, Olosz Katalin, Olosz Egon (Öcsi Bácsi), Gálfalvi György és Jánosházy György, Kincses Elemér, Cs. Gyimesi Éva, Mózes Attila, a Pávai István – Könczei Árpád – Kostyák Botond – Sinkó András – Fazakas János kvintett, Domokos Géza (1989. május 22., utolsó bejegyzés az emlékfüzetben). Milyen csodálatos társaság! Egy aranykorszakbeli jelképes vásárhelyi találkozó, vagy marosvécsi találkozó elképzelt résztvevőiként bizonyára nem vallottak volna szegyént!

A felsoroltak közül egyesek többször is a *Communitas* kör vendégei voltak. Markó Béla vezeti a statisztikát összesen négy jelenlétével: háromszor az „átkosban”, egyszer pedig a kör öt éves évfordulója

alkalmából 1991-ben a „Hogyan tovább erdélyi értelmiség?” témájú kerekasztal-beszélgetésen szerepelt. Nem véletlen, hogy a *Communitas Emlékkönyv* hátsó borítója az ő ajánlását tartalmazza: „Most éppen a jövőből szólok. Abból a jövőből, amely olyan amilyen, de az álmodozók, a kitartók, a maradók, a szervezők és szervezkedők nélkül ez sem lenne. Körükük tartoznak a Communitas álmodozói is. Akkor, amikor még nem látszott az alagút vége – most vajon látszik-e igazán? –, irodalmi, művelődési, szellemi körökben körbeülni, szolgálatos szemek és fülek elől rejtteni a fényt és a hangot: kicsiny tettecske volt talán, de ebből nőtt ki mindaz, ami van. Nehezen kikunyerált termekben, fél-engedélyek és egész tiltások közepette kellett araszolgatni az alagút vége felé, miközben azt sem tudhattuk, van-e vége az alagútnak. Nem tudom, az akkori álmodozók álmodnak-e még ma is. De tisztelet nekik, fiatal fiúknak, lányoknak, orvostanhallgatóknak, akik nagyobbra láttak és többre törtek, mint amennyit az a kor meg akart engedni nekik. Szellemi szomjúság és közösségépítő akarat jellemezte a Communitast. Szervezői arra a kérdésre adtak választ: hogyan lehetünk együtt, amikor mások ezt nem akarják. Hogyan lehetünk együtt? Íme így! Így, ahogy a Communitas is együtt volt hajdanán itt Marosvásárhelyen.”

Az emlékfüzet tanúsága szerint régebbi meghívottakkal szervezett kerekasztal-beszélgetéssel ünnepeltük meg a kör fennállásának kétéves évfordulóját. Továbbá, az *Igaz Szó* szerkesztőit többször vendégül láttuk, jöttek külön-külön, de egyszer szerkesztőségként is. Hajdú Győző nélkül, azaz Hajdu Victort a telefonkönyvben hagyva. Sütő Andrást viszont nem hívhattuk meg, erre „jóindulatú” figyelmeztetést kaptunk. Rajta kívül még akadt olyan személy, akitől el kellett tekintenünk. Az „ügyeletes fülek” nagyon megorroltak azért, hogy a kolozsvári *Echinox* diáklap bölcsész-szerkesztőit egy meghívás erejéig felkaroltuk. Ugyanakkor Cs. Gyimesi Éva jelenléte bizonyult a legmozgalmasabbnak. Nemcsak azért, mert száznál többen vettünk részt az 1989. április 3-i körü találkozón, elég sokan egyetemi berkeken kívülről, hanem azért is, mert utána – legalábbis engem – hosszasan és izzasztóan kikérdezgett a már említett főszekus elvtárs. Több témát is szóba hozott, ellenséges magatartásomat emlegette, de az emlékfüzetet nem kérte számon rajtam. Amúgy a disszidens meghívottunk, Cs. Gyimesi Éva Communitas körü jelenlétekor az alábbi bejegyzést tettem az emlékfüzetbe: „Létköltészet a modern és a posztmodern

hatarán. Végre létrejött a mai találkozó! Cs. Gyimesi Éva, a kolozsvári bölcsészkar előadótanára Szilágyi Domokos költészetét méltatta hibátlan logikai építkezéssel, gondolati okfejtéssel. A kör osztatlan sikeréhez hozzájárult Nagy Zsuzsa VI. éves orvostanhallgató egyéni előadóműsora, aki a költő verseiből szavalt.”

A teljességhez tartozik, hogy a rendszerváltásig még négy *Communitas*-találkozóra került sor 1989 őszén, a negyedik idényben. Ekkor én már leállamvizsgáztam és állástalanul vártam a – „forradalommal” majdnem egybeeső – kihelyezést. Ilyen minőségemben már nem szerepeltem, nem szerepelhettem a szervezők között, és nem vezettem tovább az emlékfüzetet. Az egyik körri találkozóznak viszont előadója lehettem. A kor szellemének, elvárásainak megfelelően így számolt be róla az *Utunk*: „November 6-án a *Tîrgu-Mureş-i Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézet Communitas* körében Ábrám Zoltán végzős orvostanhallgató tartott vetítettképes előadást *Kirándulás városunk környékére* címmel, ismertette a környékbeli építészeti és természeti szépségeket.” A korábbi két találkozózn Illyés Kinga és Pávai István ezúttal egyedüli meghívottként és főszereplőként tisztelte meg jelenlétével másodszer a *Communitast*. Nem tudom, jelképes-e, isteni üzenettel bír-e, hogy a *Communitas* kör utolsó aranykorszakbeli találkozásán a MOGYI oktatója, az Orvostörténelmi Tanszék adjunktusa, későbbi tanártársam, Orbán János tartott előadást az orvosi etikáról. És 1989 decemberében győzedelmeskedett az erkölcs!

A SZEKURITÁTÉ FIGYELMÉBEN

Szinte hihetetlen, hogy a *Communitas* kör az aranykorszak végéig „zavartalanul” működhetett. Legalábbis a kívülálló azt láthatta, hogy még az „osztatlan sikereket” követően sem oszlatta fel a Szekuritáté, mivel újra és újra rendszeresen összegyűltek a diákok és nem diákok tucatjai az éppen meghívott értelmiségi személyiséggel találkozni. Vajon miért? – kérdezem immár öszülő fejjel. Vajon minek köszönhettem, hogy néhány kihallgatáson és egyetlen ártatlan nyilatkozattételen, valamint egy írásos figyelmeztetésen kívül végül is nem ért semmilyen lényeges bántódás sem? De azért egyetlenegy rendhagyó negatív megkülönböztetés mégiscsak ért – mondanám évtizedek távlatában, immár viccesen, éspedig az, hogy a román állambiztonságnak köszönhettem, hogy a nászutamat kivételes módon a feleségem nélkül

töltöttem el 1989 nyarán. Ő repülővel a Moszkva–Leningrád útvonalon járt, engem viszont csak Kijev–Harkov–Zaporozsje irányába engedtek el, vonattal. Banu elvtárs és Pocan elvtárs így rendelkezett.

Amint lehetőség adódott rá, 2007-ben én is kértem a Szekuritáté Irrattárát Vizsgáló Országos Tanácstól, hogy megtekinthessem a megfigyelési dossziémat, amely a 002952-es számot kapta, az I/B ügyosztályhoz tartozott. A legelső rólam írt jelentés 1986. szeptember 30-i keltezésű, később, 1987. március 13-án 1251. számú „problémaként” jelölt meg a szeku. Ezt közvetlenül megelőzte egy lehallgatási jegyzőkönyv a szigorú megfigyelés alatt álló Markó Béla (Marian) otthonában. Ebben többek között az *Echinox* szerkesztői, szatmári származású írók, valamint Szócs Géza személye említettik meg mint beszédtema, ami a beszélgetésünket lehallgató „szolgálatos fül” és Grama Ioan kapitány érdeklődésére szolgált. További jelentéseket követően, 1988 szeptemberében a Pocan Ștefan őrnagy által előterjesztett, a szorosabb megfigyelésemre vonatkozó cselekvési tervezetet magasabb szinten jóváhagyták. A kiemelt figyelem okai, azaz a vádpontok: irodalmi érdeklődés és nacionalista tartalmú írások, kapcsolattartás az állambiztonsági szerv figyelmében álló személyekkel, ellenséges magatartás.

Az orvostanhallgató (esetleg orvos?) kollégáim részéről írt vagy „tollba mondott” jelentések összességében kedvező benyomást keltettek bennem. Többnyire olyan információkkal szolgáltak, amelyeket én magam sem tagadhattam volna: irodalmi köri és fotós tevékenység, versek megjelentetése, papi családból való származás, Magyarországra való repatriálás szándéka. Szóval, nem írtak olyan tudatosan valótlan vagy túlságosan belső körből származó terhelő bizonyítékokat, amiért több elmarasztalást kaphattam volna, mint amennyire amúgy is számítottam. Radu, Bota Virgil, Kovacs, Francisc, Lucian, Attila – ők voltak a besúgóim. Egyiküket azonosítottam. Mivel a fedőnevek megválasztásánál a szeku gyakorlata volt, hogy a kezdőbetűk megegyeztek az eredeti név kezdőbetűivel, ezért Bota Virgil minden bizonnyal azonos Bodescu Virginia személyével, aki már akkoriban gyanúsnak tűnt számomra. Cikkeket még írt a diáklapba, de a fényképezéshez nemigen értett, bár a fotókör tagjaként részt vett a foglalkozásokon. A sors iróniája, hogy besúgóm jelenleg azon a gyermekklinikán adjunktus, ahol annak idején a beutalt gyermekeket fényképeztem, és emiatt szekus megrovásban részesültem. Egyébként a magyar forrada-

lom hatvanadik évfordulója napján a Vártemplomban az alábbi ige hangzott el: „Hallottátok, hogy megmondatott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom néktek: Szeressétek ellenségeiteket.” (Máté 5, 43–44)

Az I/B ügyosztályt irányító Bordea Sabin őrnagy jóváhagyásával 1989. április 24-én írásbeli figyelmeztetésben részesültem, amit – további ellenséges magatartások elkerülését vállalva – alá is írtattak velem. A már ismertetett indokok mellett újabbak is megjelentek: a marosvásárhelyi orvostanhallgatók kihelyezésével kapcsolatos ellenséges kommentárok, valamint orvosi pszicho-szociológiai kérdőív kitöltésének a kezdeményezése diáktársak körében. Akkoriban naponta látogattam el a Borsos Tamás utcába (a sors iróniája, hogy közel két évtizede ebben az utcában lakom), és már akkor is a torkomban dobogott a szívem, amikor a titkárságtól üzentek, hogy mikor jelentkeznek.

A *Communitas* kör létrehozásával és működtetésével szinte párhuzamosan folyó megfigyelésem csupán egy írásbeli figyelmeztetéssel járt együtt. Ebben bizonyára szerepet játszott a Gondviselés, a nyílt működés felvállalása, a körültekintő előkészítés és szervezés, a „hőbörgeések” elkerülése, a szubjektív tényezők és gyámkodások. És a fentiekkel együtt a hatalom részéről mégiscsak megtört jóindulat, ami jelen esetben egy belterjesnek nyilvánított egyetemista csoportosulásnak kijárt. Kicsike ügyet képviseltünk. Szóval, elkerültem a mélyebb gyomrozást. Amiként a párttagságot is. Első év végén tanulmányi előmenetelem alapján fel akartak venni a pártba, de gondolkodási időt kértem. Eközben megtudhatták a származásom, és lemondtak rólam.

ITT ÁLLOK, MÁSKÉNT NEM TEHETEK!

Még egy rendkívül fontos tényezőt nem szabad kifelejtennem. Történetesen azt, hogy számomra éppen idejében megbukott a kommunizmus. Így hát sem újabb figyelmeztetésre, sem újabb kihallgatásra, sem esetleges munkahelyi hátrányokra nem kerülhetett már sor. Sőt, a *Communitas* körnek köszönhetem azt, hogy 1989 decemberében „helyzetbe kerültem”. A kör egykori meghívottai számon tartottak, és így lehettem ott a Maros megyei RMDSZ első, 19 tagot számláló Intéző Bizottságában. A hősi idők közvetlen szereplője lehettem, örömemre

szolgált, de hamar rájöttem: a politika nem nekem való foglalatosság. Így hát önszántamból hátraleptem.

Nem voltam hős, és szerencsére áldozat sem lettem. Nem kerültem börtönbe, mint mindkét nagyapám. Nem vált belőlem képmutató farizeus, egy egész életre megőriztem lelki békémet. A hatalom helyett a tiszta lelkiismeretet választottam. Csak azt tettem, és ma is azt teszem, amit egy értelmiségitől el lehetett, el lehet várni: felvenni a küzdelmet a legnagyobb ellenség, a közöny ellen. Tudatában lévén annak, hogy – még nehéz időben is – vetni kell ahhoz, hogy majd le lehessen aratni a termést. Mert mindennek helye és ideje van. És bízom abban, hogy a Communitas kör működtetése nem volt hiábavaló.

Itt állok, másként nem tehetek!

